

Mevsim, H. (2023). Bulgaristan Türk Edebiyatında Gazeteci Kökenli Bir Hikâye Yazarı: Muharrem Tahsin (1929-2007). *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 5(1), 1-19. DOI: 10.47139/balted.1208816

Bulgaristan Türk Edebiyatında Gazeteci Kökenli Bir Hikâye Yazarı: Muharrem Tahsin (1929-2007) A Journalist-Based Story Writer in Bulgarian Turkish Literature: Muharrem Tahsin (1929-2007)

Hüseyin MEVSİM*

Öz

Yaklaşık 150 yıllık tarihî geçmişe sahip olan Bulgaristan Türk edebiyatı üç başlıca döneme ayrılarak incelenmektedir. Muharrem Tahsin'in yaratıcılığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar olan zamansal dilimi kapsayan ikinci ve üçüncü döneme konumlanmaktadır. Yazar, 1950'lerin sonundan itibaren 40 yıl boyunca Sofya'da Türkçe yayımlanan resmî *Halk Gençliği* ve *Yeni Işık* gibi gazetelerde görev almış, şiir türünün daha yaygın olduğu Bulgaristan Türk edebiyatında hikâye alanında çığır açmıştır. İşbu çalışmada, Muharrem Tahsin'in yaratıcılığı Demirperde'nin kalktığı 1989 yılı esas alınma yoluyla iki döneme ayrılarak ele alınmıştır. Konularını gündelik hayatın içinden devşiren hikâyecinin sıradan ve kendi hâlinde insanlar olan kahramanlarında herhangi bir olağanüstülük, bir sıra dışılık sezilmemektedir. Adeta aşkla bağlı oldukları mesleğinde alın teriyle ekmeğini kazanan, mutluluğu ve huzuru ailede, sevgide, dost ortamında, kendi içinde, duygu ve düşünce yüklü dünyalarında arayan bu kahramanların neredeyse hepsinin Türk asıllı olduğu görülmektedir. Yazar, kahramanlarının derdine ve neşesine, kahrına ve sevincine ortak olmaktadır. Hikâyelerin bir başka özelliği de sade dil eşliğinde olabildiğince yalın bir anlatım tekniğinin benimsenmesinde yatmakta, kısa cümlelerle kahramanların psikolojik gelgitleri, buhranları ve bunalmaları yakalanmaya ve dışa vurulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türk edebiyatı, Bulgaristan Türkleri, Muharrem Tahsin, hikâye, sosyalist yaşam tarzı.

Abstract

Bulgarian Turkish literature, which has a history of approximately 150 years, is analyzed by being divided into three main periods. Muharrem Tahsin's creative career is located in the second and third periods, covering the period from the Second World War to the present. The author wrote for official newspapers such as Halk Gençliği and Yeni Işık, which had been published in Turkish for 40 years since the end of the 1950s, and broke new ground in the field of the short story in Bulgarian Turkish literature, where poetry was more common. In this study, the creative career of Muharrem Tahsin is discussed by being divided into two periods, based on the year 1989 when the Iron Curtain fell. The storyteller, who collects his subjects from daily life, does not perceive any extraordinariness or weirdness in his heroes who are ordinary and self-contained people. Almost all of these heroes, who earn their bread with the sweat of their brows doing jobs to which they are attached with love, and who seek happiness and peace in the family, in love, in a friendly environment, within themselves, in their worlds full of emotions and thoughts, are of Turkish origin. The author shares the troubles and happiness, the sorrow and joy of his heroes. Another feature of the stories is the adoption of a narrative technique that is as plain and simple as possible and the attempt to capture and express the psychological twists, the despair and misery of the heroes with short sentences.

Keywords: Bulgarian Turkish literature, Bulgarian Turks, Muharrem Tahsin, story, socialist lifestyle.

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, hmevsim@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5929-7943

Giriş

Rumeli Türk edebiyatının doğal bir devamı niteliğindeki Bulgaristan Türk edebiyatının tarihi 1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı'yla başlatılmaktadır. Azınlık edebiyatı özelliğine sahip olmanın yanı sıra, genel Türk edebiyatı geleneğini sürdürmeye gayret eden Bulgaristan Türk edebiyatı üzerine yapılan az sayıdaki çalışmalarda, tarihsel açıdan bu edebiyatın üç başlıca döneme indirgenerek ele alınması gerektiği görüşü ağır basmaktadır. Buna göre, birinci dönem Rus-Osmanlı Savaşı sonucunda haritada yerini alan Bulgaristan Emareti'nin tesisinden İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar (1878-1944) uzayan zaman dilimini kapsarken, ikinci dönem, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan Doğu Bloku'nun dağıldığı 1989'a kadar olan yaklaşık yarım yüzyılı, son dönem de 1990'dan günümüze kadar süregelen yılları içermektedir (Yenisoy, 1997, s. 71; Buttancı, 2005, s. 30).

Görüleceği üzere, hikâye yazarı Muharrem Tahsin'in¹ yaratıcılığı, ülkedeki toplumsal ve ideolojik şartların değişkenliği ve Bulgar Devleti'nin Türk azınlığa yönelik izlediği siyasetin çizdiği keskin kıvrımlar sonucunda, birbirinden farklı olan ikinci ve üçüncü döneme konumlanmaktadır. İkinci dönemi kendi içinde "umut edebiyatı" (1944-1973) ve "umutsuzluk edebiyatı" (1973'ten sonra) olmak üzere ikiye ayıran görüşler de öne sürülmektedir (Türker, 2016, s. 16-18). Eğitim, öğretim ve kültür süreçlerinin kurumsallaşması, verimli kültür ortamının yaratılması, keza Bulgar kültürünün özelde Türk dünyası kültürüne, genelde de dünya kültürüne açılması sonucunda 1955-1970 arası Bulgaristan Türk edebiyatının en parlak dönemi olarak görülmektedir (Tatarlı, 1995, s. 11). Kısa süren "umut edebiyatı" döneminde, Narodna Prosveta (Halk Eğitimi) adındaki devlet yayınevinin Türkçe kitaplar yayımlaması, Bulgaristan Türk edebiyatının doğal gelişmesine mecra açılması bağlamında olumlu sonuç vermiş olsa da, güdümlülük ve resmî ideolojinin kısıtlayıcı kalıplarına uyma zorunluluğu bu edebiyatın üzerine ağır damgasını vurmuştur. Daha önceki dönemlerde şiir ağırlıklı edebî ürünler sunulurken, artık düzyazıya yönelen yaratıcılar da ortaya çıkmıştır. Sözü edilen yıllarda telif eser olarak 180 Türkçe edebî kitabın yayımlandığı, bu kitaplardan 112'sinin Bulgaristan Türk yazarları ve şairlerinin imzasını taşıdığı anlaşılmaktadır (Tahsin, 1993, s. 5). Demirperde'nin kalkmasını izleyen demokrasi ve serbest ekonomi şartlarında, "Türk azınlığın edebiyatı da bir filiz gibi canlanmaya başlamıştır." (Yenisoy, 1995, s. 10). Bulgaristan Türk edebiyatının üzerinden ideolojik kalıplar kalktıysa da, bu sefer başka olumsuz etkenler devreye girmiştir. 1989'da başlayan büyük göçle Bulgaristan Türk aydınlarının büyük kısmının ülke dışına çıkması ve Türkçe süreli yayıncılığın cılız kalması, Bulgaristan Türk edebiyatının gelişmesine büyük sekte vurmuş, ayrıca ağırlaşan ekonomik şartlarda ülkede Türkçe yayıncılık faaliyetleri zorlaşmıştır.

¹ Dönemin dil anlayışına ve soyadı yazım kurallarına bağlı olarak yazarın soyadına Tahsinof ve Tahsinov şekilleriyle de rastlanmaktadır.

1. Muharrem Tahsin'in Hayatından Kesitler

Muharrem Tahsin, 1929'da Bulgaristan'ın Razgrad (Hezargrad) sancağına bağlı Sinya voda (Gökçesu) köyünde dünyaya gelmiş, Şumnu'da tamamladığı lise eğitiminden sonra Sofya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur (1957). Kırcalı Türk Pedagoji Okulu'nda bir yıl Türkçe öğretmenliği yaptıktan sonra başkente davet edilmesi üzerine gazeteciliğe başlamış ve yaklaşık yarım yüzyıl boyunca Türkçe yayımlanan çeşitli dergilerin ve gazetelerin çıkarılmasında emek sarf etmiştir. (Tahsin, 2000, s. 8). Daha somut olarak, önce Türk çocuklarına yönelik çıkarılmaya başlanan kısa ömürlü *Piyoner* dergisi kapatılınca (1959), Dimitrovçu Komünist Gençlik Birliği (DKMS) örgütünün, hedef kitlesi Türk gençleri olan yayın organı *Halk Gençliği* gazetesinde (1960-1968) çalışmıştır. Ardından da, 18 yıl boyunca, Bulgaristan Komünist Partisi (BKP) Merkez Komitesi'nin yayın organı niteliğindeki *Yeni Işık – Nova Svetlina*² gazetesinde sekreter, yayın yönetmeni, kültür ve edebiyat şubesi sorumlusu gibi önemli ve ağır görevler üstlenmiştir.

Demokrasiye ve liberal ekonomiye geçişin ilk yıllarında *Hak ve Özgürlük* gazetesinin³ temelini atan ekibe katkı sağlamış, yeni toplumsal şartlarda çocuklara yönelik Türkçe yayınların eksikliği hissedilmesi üzerine, adı geçen gazetenin 5. sayısından itibaren *Filiz* başlığı altında önce özel bir sayfa, daha sonra da ek çıkarılmıştır. Küçük okurlardan gördüğü yoğun ilgi üzerine *Filiz* 3.04.1992'den itibaren çocuk ve öğrenci gazetesi kimliğiyle yayın hayatına başlamış, çok kısa sürede Bulgaristan'da Türk çocukların dünyasına açılan yeni bir bilim ve eğitim penceresine dönüşmüştür.

Meslektaşı ve yakın dostu Kazım Memiş ile birlikte *Balon* adında bir çocuk dergisi çıkarmaya başlamışsa da (1994), üçüncü sayıdan sonra, yeniden döndüğü *Filiz* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü yapmıştır (Tahsin, 1999, s. 24). 1996'nın Mart-Aralık döneminde *Filiz* yayın hayatına ara vermiş, daha sonra 15 günde bir çıkmaya devam etmiştir. Muharrem Tahsin, gazetenin düzenli çıkmasına engel olan şartları 1997'de kurduğu Filiz Çocuk Vakfı'yla aşmaya çalışmıştır. 'Okudukça Büyüyoruz, Büyüdükçe Okuyoruz' sloganıyla çıkan çocuk gazetesi, ülkedeki değişimin ilk yıllarında üstlendiği ağır rolü layıkıyla yerine getirmiş, özellikle de kuşe kâğıda renkli olarak basılmaya başladıktan sonra her yeni sayısı Bulgaristan'ın dört bucağında Türk çocukları tarafından sabırsızlıkla beklenmiş, okullarda Türkçe derslerine yardımcı eğitim aracı işlevini yerine getirmiştir.

² Mayıs 1945 yılında *Işık* adıyla çıkmaya başlayan haftalık gazete, 1947'den itibaren *Yeni Işık* adını almıştır. Türkçenin yanı sıra Bulgarca yazılır da yer almaya başlayınca adı *Yeni Işık – Nova Svetlina* olmuş, son sayısı 29.01.1985'te çıkmıştır. 31.01.1985'ten itibaren sadece *Nova Svetlina* adıyla 1990'a kadar yayın hayatını sürdürmüştür (Yenisoy, 2010, s. 7).

³ Hak ve Özgürlükler Hareketi (DPS) adındaki siyasi oluşumun yayın organı olan gazetenin deneme sayısı Aralık 1990'da çıkmış, Şubat 1991'de ilk sayısı okurla buluşmuştur. İlk başta 16 sayfa Türkçe çıkmış, daha sonra *Prava i svobodi* adıyla Bulgarca ayrı baskısı yayın hayatına başlamıştır; izleyen yıllarda gazete 8 sayfaya inmiştir. Ekonomik sorunlar nedeniyle 1994'te, sonra da Mart 1996'da bir süre yayın hayatına ara verdikten sonra yine başlamış ve 1998'e kadar okurla buluşmaya devam etmiştir.

Kısa süren bir hastalıktan sonra hayata gözlerini yuman Muharrem Tahsin (2007), vasiyeti üzerine doğduğu köyde toprağa verilmiştir.

2. Muharrem Tahsin'in Yaratıcılığındaki İki Dönem

Daha lise çağındayken gazetelerde çıkan yazılarıyla adını duyurmaya başlayan Muharrem Tahsin, başta hikâye olmak üzere birkaç düzyazı türünde kalem oynatmıştır. Gazete yazılarıyla başlayan yaklaşık yarım yüzyıllık yazı serüveni, ülkede 1989'un sonbaharında yaşanan keskin toplumsal değişim sınır çizgisi olarak ele alınma yoluyla iki döneme ayrılabilir.

2.1. Birinci Dönem

Birinci dönem, yazarın "Ayak Sesleri" (Sofya: Narodna Prosveta, 1966) başlıklı ilk hikâye kitabıyla başlamaktadır. Her ne kadar bir kural olmasa da, genelde hikâye kitabının başlığına, kitabın içinde yer alan ve yazarı özgün kılma açısından özellikli bir hikâyenin adı taşınır. Muharrem Tahsin'in birinci kitabında, kitabın başlığıyla örtüşen bir hikâye bulunmamakta, ayrıca herhangi bir hikâyede benzer bir ifade geçmemektedir. Öyleyse burada kimin veya neyin "ayak sesleri" kastedilmektedir? Narodna Prosveta yayınevinde çıkan bütün Türkçe kitapların son sayfasında, yazarla ve eserin içeriğiyle ilgili Bulgarca kısa not yer almaktadır. Bu notta kitabın konuları "ülkemizde yaşayan Türk'ün memleket sevdası, eski feodal yaşam tarzının yıkılması, yurttaşlar arasındaki yeni ilişkiler, yeni aşk vs." şeklinde özetlenmiştir. Kitabın başlığı ise Bulgarcaya, büyük olasılıkla yazarın teklifi veya rızasıyla, "Stipki ot pohoda" (Yürüyüşün Ayak Sesleri) diye çevrilmiştir. Kanaatime göre, burada Bulgaristan Türk'ünün yeniliğe, sosyalist hayat tarzına, yeni toplumsal düzenin inşasına doğru yürüyüşünün (seferinin) ayak sesleri kastedilmektedir.

Kitabın giriş hikâyesi olan "Taş", taş yataklarıyla zengin bir diyarda kol gücüyle taş çıkaran köylü işçilerin mola verdikleri sırada aralarında geçen konuşmalar üzerine yapılandırılmıştır. En sonunda işçilerden birinin, çıkardıkları taştan civar kasabada bir millî kahramanın anısına yüksek bir anıtın dikildiğini duyduğunu söylemesi üzerine, hepsi en yakın zamanda gidip bu anıtı görmek isterler:

"Geçenlerde kasabaya gitmeliğim oldu, dedi. Baktım, yüksek bir taş var. Minare gibi, sivri uzun... Çok yüksek ama, şapkanı tutmadan bakamazsın tepesine... O kadar yüksek. Ölen partizanların ruhuna dikmişler. Mezar taşı gibi ama, bu çok büyük bir şey... Hakkat, çimentu da koymuşlar ona, o taşları öyle tutturmak büyük marifet. Sonra sokuldum şunun yanına... Bakarım... bizim taşlar! Bir kerede tanıdım! Öyle bir başka oldu içim." (Tahsinof, 1966, s. 12). (...)

"Gitsek görseke o taşı bir gün? Şöyle cümle cemaat?" (Tahsinof, 1966, s. 13).

Kitapta yer alan "İmtihan" hikâyesinde, girdiği sınavda başarılı sonuç ala-

mayan bir genç, can sıkınlığı içinde okuduğu gazetenin sayfasında, İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk düşen çocukluğunda, faşistlere karşı yürütülen mücadelenin bütün şiddetiyle sürdüğü sırada, hayatını kurtardığı ve yeni toplumsal düzenin tesis edilmesiyle yüksek idari mevkie çıkan bir partizanın büyük fotoğrafını görür. Kurtarma olayının nasıl geliştiğini anlattığı ve beraber imtihana girdiği yakın dostu, hemen bu kodamanın yanına giderek kendini hatırlatması ve durumdan mutlaka yarar sağlaması telkininde bulunur: “Eyyy, dedi, aptal olma! Fırsat fırsattır. Git tanıt kendini de, bak rahatına. Bırak onun kitabını, imtihanını. Yolun düz varken yokuşunu tutma. Ölümden kurtarmışsın herifi, istediğin kapıyı açacak sana. Şimdiye kadar susman delilik zaten.” (Tahsinof, 1966, s. 32). Ancak hikâyenin kahramanı, yıllar önce yaptığı iyiliğin aslında bir insanlık görevi olduğunu, bu iyiliği herhangi bir beklentiyle yapmadığını belirtir. Dolayısıyla, gencin bu anlayışı gerçek bir imtihana dönüşür, zira imtihan sadece yazılı veya sözlü, diploma almak veya alamamak için olmaz, hayat sıkça insanoğlunu böyle imtihanlara tabi tutar. Kahraman, kâğıt kalemle yapılan imtihandan başarısız olmuşsa da, insaniyet namına yaptığı bir iyiliğin mutlaka karşılığını alma gibi bir düşünceye sahip olmadığından hayat imtihanından parlak başarıyla çıkmıştır.

“Yaz Yağmuru” hikâyesinde yersiz kuruntular sonucu, karısının başka bir erkekle mektuplaştığını düşünen bir kocanın korkunç bir ruhsal bunalımdan sonra, gerçeği öğrenince, rahatlaması arasındaki o uzun dramatik süreyi yazar gereksiz ayrıntılara takılıp heyecan dozunu düşürmeden yansıtmayı başarmıştır (Atasoy, 2015, s. 527). Yazar bu yanlış anlaşılma, kuruntu sonucu doğan ve bazen korkunç noktalara tırmanan kıskançlığı bir motif olarak eserlerinde işlemeyi seviyor olacak ki başka bir hikâyenin de (“Düğme”) bu motif üzerine kurgulandığı görülmektedir.

Muharrem Tahsin’in sevdiği bir başka konunun da, eskiden hâkim ve geçerli olan anlayışın, gelenek kalıntılarının artık yeni sosyalist yaşam tarzı şartlarında bozguna uğraması olduğu anlaşılmaktadır. Yeni düzende okullaşma ve eğitim seviyesinin yükselmesi sonucunda insanların aydınlandığı, hayata farklı gözle bakıldığı, eski köhne anlayışın aşıldığı dile getirilmek istenmektedir. Söz gelimi, “Enser” başlıklı hikâyede ailenin biricik kızı, ana ve babanın istemediği, hatta mal mülk ve toprak paylaşamama meselesinden kanlı bıçaklı olunan bir komşunun oğluna sevdalanır, ailesinin rıza göstermeyeceğini bildiğinden de yavuklusuna kaçır. Bunu kaldıramayan ana Koca Sıdka kızını hiçbir şekilde affetmez, kızının duygularına ve yetişkin bir birey olarak kararlarına saygı göstermez. Bir gün köy çeşmesine su almaya gittiğinde rastladığı kızına elindeki sırıkla vurur, daha sonra sıırığın ucundaki enserin genç gelinin başına isabet ederek ağır yaraladığı, hatta kafatasını deldiği ve kalıcı sağlık sorununa yol açtığı anlaşılır: “Başı delinmiş, aklına zararı varmış galiba.” (Tahsinof, 1966, s. 55). Baba Sali aga kızın kaçma hadisesine daha sakin ve hayatın doğal akışı içinde normal bakarken (“İlişme

gitsin... O geçinecek onunna, sen değıle...” (Tahsinof, 1966, s. 54), insan doğasındaki karanlık güçlerin esiri olan ananın hadiseye çok daha keskin yaklaştığı, affetme gibi bir eğilimde olmadığı görülmektedir.

“Miras” başlıklı hikâyede arazi yüzünden iki komşu arasındaki anlaşmazlık ve gergin ilişkiler işlenmektedir. Ancak babaların temsil ettiği eski kuşak iyi geçinemezken, yeni toplumsal düzenin şartlarında gençler eskiyi unutarak çağdaş komşuluk ilişkileri kurmaya çalışmaktadır. Yeni sistemin sunduğu nimetler övülmekte, aydınlık geleceğe yönelik katıksız inanç sergilenmektedir: “Şimdi ev yapmak işten değil. TKZS⁴ yardım edecek... taşını tuğlasını getirecek... Biz Hüsnüyle anlaştık. Bağdaşp beraber yaptıracağız... Baştan bize, sonra onlara.” (Tahsinof, 1966, s. 63-64). “Yaban Karanfili” başlıklı hikâyede ilk aşk kıpırtıları, gönül sancıları, yoğun duygu beslenen kişiye içini açamama ve dökememe konusu işlenirken, “Resim” başlığını taşıyan kısa eserde, bir babayla oğlun sanat ürünü olan tabloya karşı sergiledikleri tavır bağlamında nesiller arasındaki değer çatışması üzerinde durulmaktadır.

Muharrem Tahsin’in ilk hikâye kitabında yer alan toplam 16 eserin içeriğinde gündelik hayatın içinden devşirilen hadiselerin, sıradan insanların aile ve çalışma yaşantısından sahnelerin, gençlik aşklarının, gönül kaymalarının, kalp kıpırtılarının vs. yattığı, Bulgaristan şartlarında Türklerle Bulgarların birlikte yaşama sanatından örneklerin sunulduğu görülmektedir. Hikâyelerde karşımıza çıkan kahramanların neredeyse hepsi Bulgaristan Türkleri arasından seçilmiştir.

Yazarın “Çarıklı Filozof” (Sofya: Narodna Prosveta, 1969) başlıklı ikinci kitabı fıkra derlemesi niteliği taşımaktadır. Kitabın başında yer alan İlkönce kısmında, Muharrem Tahsin fıkraların kaynağı ve aynı zamanda kahramanı olan Mehmet Gerenli’yi tanıtmakta, hayatıyla ve yaşadığı toplumsal çevreyle ilgili kısaca bilgi vermektedir. Buna göre, Eski Cuma’nın Geren köyünde dünyaya gelen ve 1941’de, 53 yaşındayken kısa bir hastalıktan sonra vefat eden “çarıklı filozof” nüktedan, her türlü dardan hazırcevaplığıyla sıyrılmayı başaran, yaptığı ince şakalarla hafızalara kazınan bir köylü portresi çizmektedir. Fıkraların kişinin hayat-taki çocuklarından ve özellikle de köydeşlerinden derlendiği, hafızalarda daha fazlasının olduğu, bunların da toplanması gerektiği ve doğallığına müdahale etmeyerek oldukları gibi bırakılmaya özen gösterildiği belirtilmektedir (Tahsinof, 1969, s. 10). Öncelikle, daha o yıllarda Muharrem Tahsin’in okuması yazması olmayan bir bilgenin dağarını, Deliorman Türklerinin halk yaratıcılığı ürünlerini yazılı kayda geçirme çabasının fevkalade önemli ve yararlı bir uğraş olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir. Ancak fıkraların çoğunun gereksiz uzatılmasından ve

⁴TKZS – Trudovo kooperativno-zemedelsko stopanstvo (Tarım Kooperatif Emek İşletmesi).

uzun tutulmasından mütevellit, nüktenin kaybolduğu, komikliği tetikleyen ince ayarın tam olarak tutturulamadığı da görülmektedir.

Yazarın 30. yazı yılına ithaf edilen ikinci basımın (Bursa: Balkanlar'da Türk Kültürü Yayınları, 1994) sunuş yazısında, Bulgaristan Türklerinin Nasrettin Hocası olarak tanıtılan Mehmet Gerenli kaynaklı fıkralarda, Deliorman'ın yöresel Türk ağzı kullanıldığı belirtilmekte, bu özgün fıkraların Türk güldürü edebiyatına büyük katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır (Acaroğlu, 1994, s. II). Halkın doğurduğu bir güldürü yeteneğinin unutulmuşluktan kurtarılıp halk bilimine kazandırılması büyük bir hizmet olarak değerlendirilmektedir (Şerefli, 1994, s. III). Mehmet Gerenli şakalarıyla Fransa'da tanışan ve bu özgün malzemede halk bilimi açısından ilginç oluşumlar gördüğünü vurgulayan Pertev Naili Boratav, fıkraları derleyen Muharrem Tahsin'le görüşmeyi çok istemesine rağmen bu buluşma hayata geçmemiştir. Kitabın ilk sayfalarından, eserin ikinci basım fikrinin Ahmet Şerif Şerefli'ye ait olduğu, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın ilgisiz kalması üzerine *Balkanlar'da Türk Kültürü* dergisinin yayını olarak basıldığı anlaşılmaktadır. İkinci basımda eskisinden bir fıkra çıkarıldığı ve yeni yedi fıkra eklendiği görülmekte, yazar da "somutlama belirleme anlamında" (Tahsin, 1994, s. VII) kişi adlarında birtakım ufak tefek değişiklikler yaptığını açıklamaktadır. Kahramanının, daha özlü fıkralara alışkın olan Türk okuruyla buluşacağıнын heyecanını yaşayan yazar, okura bir vaatte bulunmayı ihmal etmez: "Deliorman'ın göbeğinde, değişik durum ve dönemlerde de, üyesi olduğu bir topluluğun benliğini, etnik bir insanlık onurunu kendine özgü araçlarla savunan "mektepsiz" bir Mehmet'in okumuşluğunu keşfetmiş olacak." (Tahsin, 1994, s. VII).

İkinci basım üzerine kaleme alınan bir yazıda eserin bazı eksik yönlerine dikkat çekilmiştir. Yazının sahibi Hüseyin Dallı, kahramanın adının, "geleneğimize ve değerlerimize uymayan Mehmet Gerenli değil de Gerenli Mehmet olması gerektiği"; "düşünsel yapısı ve çevre etkinliği açısından filozof sıfatına pek uygun olmadığı, filozof kavramını simgeler yapı ve nitelikte olmadığı" (Dallı, 1994, s. 13) şeklindeki görüşünü öne sürmüştür. Gerenli Mehmet ile Nasrettin Hoca arasında ilgi kurulmasına, metinlerin de fıkra olarak nitelendirilmesine karşı çıkan Hüseyin Dallı, eserdeki metinlerin daha ziyade "yazınsal nitelikte öykü havasında ve öyküsel iletişimli" olduğunu vurgulamıştır. Türk okurun anlamını çıkaramayacağı pek çok kelimenin varlığı bir eksiklik olarak görülmüş, eserin ağız araştırmalarına, daha doğrusu Deliorman ağzının söz dizimi ve cümle yapısı özelliklerine ışık tutabileceği (Dallı, 1994, s. 13) değerlendirmesi yapılmıştır.

Denemelerden oluşan "Biz Bize" (Sofya: Narodna Prosveta, 1969) başlıklı kitabında duyarlı yurttaş Muharrem Tahsin, yaşadığı çağın ve insanlığın güncel meseleleri üzerinde fikir yürütmektedir.

Yazarın yaratıcılığındaki birinci döneme kitaplarına almadığı, ancak çalıştığı

gazetelerde (*Piyoner, Halk Gençliği, Yeni Işık*) ve o yıllarda çıkan yıllık derlemelerde yayımlanan hikâyelerin de dâhil edilmesi gerekmektedir. Söz gelimi, “Sarraff” (Tahsinof, 1966, s. 74-78), “Islık” (Tahsinof, 1966, s. 144-148), “Dördüncü Terslik” (Tahsinof, 1967, s. 125-131) vs. gibi eserler buna örnek teşkil etmektedir. Anılan derlemelerde Muharrem Tahsin sadece kendi hikâyesiyle yer almamış, derleyen kimliğiyle de, ülkede o yıl için hikâyeciliğin seviyesini görme açısından önem arz eden yıllıkların hazırlanmasına katkı sağlamıştır.

Özetle, Muharrem Tahsin 1989 öncesinde kaleme aldığı eserlerde, ülkenin genelde sanat ve özelde edebiyat ortamında egemen akım kılınan sosyalist gerçekçiliğin demir estetiğini ve toplumculuk ilkelerini yakından gözetme zorunda kalmıştır. Çalıştığı yayın mecralarının BKP’nin resmî yayın organları olduğu göz önünde bulundurulduğunda, farklı bir yol izlemesine imkân yoktu. Zira o dönemde, kapitalizme kıyasla sosyalizmin her açıdan daha üstün olduğunun vurgulanması, her yönüyle örnek yurttaş olarak yetişmesi için her çocuğa ve gence sunulan sınırsız imkânlar, ülkenin dünya barışını korumaya yönelik can-hıraş hamleleri, emperyalizmin emelleri, kapitalist dünyadaki zor hayat şartları bağlamında işçi emeğinin acımasızca sömürülmesi gibi ‘katalog’ diyebileceğimiz konuların işlenmesi öncelikli sayılmaktaydı. Buna karşılık Bulgaristan Halk Cumhuriyeti’nde sosyalist sistemin sunduğu nimetlerle geniş kitlelerin refah içinde ne denli mutlu mesut yaşadığının, sosyalist yaşam tarzının artıları, keza sosyalizmin (ve pek yakın zamanda geçilecek olan komünizmin) ne denli adil, demokratik ve insancıl olduğunun gösterilmesi gerekmekteydi. Propaganda dilinin ve üslubunun dışı vurduğu eserlerde devletle örtüşen BKP’nin yönetici kadrosu, yeni sistemin tesis edilmesi için mücadele veren kahramanların övülmekten öte insanüstü özelliklere büründürülmesi beklenmekte, hatta şart kılınmaktaydı.

2.2. İkinci Dönem

İkinci dönem, 1989 sonrasını kapsamaktadır. Totaliter sistemin yıkılmasıyla demokrasiye ve liberalizme geçişin sağlanması sonucunda sanat ve edebiyat ortamında ideolojik baskı ve güdümlülük kalkmış, ancak bu sefer serbest piyasa ekonomisi şartlarında kitap yayımlamak zorlaşmıştır. Hayriye Yenisoğ’a göre bu yıllarda, yazarların işlediği başlıca konular arasında, “doğal insan duyguları, yıllarca hasretini çektiğimiz ve benliğimizi, onurumuzu oluşturan anadilimiz Türkçe ve İslam dinimiz, yakın geçmişin korkunç yılları, ölüm kampları, güncel hayat” (Yenisoğ, 1995, s. 10) bulunmaktadır.

Yeni dönemde çıkardığı “Dil Pürüzleri” (Sofya: Hak ve Özgürlük Gazetesi, 1995) adlı eserde, “Bulgaristan Türkçesiyle, Bulgaristan’ın resmî dili arasındaki ilişkiden doğan ve Türkçemizi yozlaşmaya kadar götürebilecek yanlışların en yaygın olanları ele alınmış, doğruları da örneklerle açıklanmış” (Cesur, 1995, s. 28), böylelikle eser yardımcı ve başvuru kitabı niteliği kazanmıştır. Verilen örnekler ti-

pik olmakla beraber tamamı *Hak ve Özgürlük* gazetesinden alınmıştır. Doğruların verilmesiyle ve uygun açıklamaların getirilmiş olmasıyla kitap, ülkedeki Türkçe öğretmenlerin ve öğrencilerin vazgeçilmez başvuru kaynağına dönüşmüştür. 25 bölümden oluşan eserin her bölümü 'Tipik Yanlılar,' küçük bir sözlük niteliğindeki 'Bu Sözcüklerin Anlamını Böyle Mi Biliyordunuz?' ve 'Güncel Olaylarla İlgili Bazı Görüş ve Fıkralar' alt başlıklarını içermektedir.

Bu dönemde, çocuk okur kitlesini hedef alan yayıncılığa daha büyük ağırlık veren Muharrem Tahsin, yoğun mesai harcadığı *Filiz* gazetesini çıkarmanın yanı sıra bir dizi çocuk kitabına imza atmıştır: "Gel Kulağına Söyleyeyim" (Sofya: Fosforus, 1996), "Saksağanların Büyük Sevinci" (Sofya: Filiz Yayınları, 1999), "Güllü Testi" (Sofya: Filiz Yayınları, 2001) ve "Bizim Sahne. On Beş Çocuk Oyunu" (Sofya: Filiz Yayınları, 2001).

Çocuk okur kitlesine hitap eden bu dört eserin kısa değerlendirmesine geçmeden önce, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti dâhil bütün Doğu Bloku ülkelerinde, Sovyet örneğinden esinlenerek çocuk edebiyatına fevkalade büyük önem verildiğini, üniversitelerin dil ve edebiyat ve pedagoji bölümlerinde çocuk ve ilk gençlik edebiyatı adı altında özel bir dersin okutulduğunu belirtmek gerekir. Çocuk edebiyatı son derece etkili bir eğitim ve propaganda aracı olarak görülmekte, sadece çocuk edebiyatı yayımlayan yayınevleri faaliyet göstermekte, çocukluk ve ilk gençlik çağının her yaş grubuna yönelik gazete ve dergi gibi süreli yayınlar çıkarılmaktaydı. Bu bağlamda, çocuk edebiyatında didaktik ve bilgilendirici yönün dozu üzerinde kuramsal araştırmalar yapılmakta, çocuklar için nasıl yazılması gerektiği üzerine bilimsel tartışmalar yürütülmekteydi. Söz gelimi, "Çocuklar için nasıl yazılmalı?" sorusuna, Sovyet yazar Korney Çukovski, "Büyükler için nasıl yazılıyorsa, hatta daha iyi yazmalı" şeklinde nükte bir cevap vermekteydi. Bunun bir sonucu olarak çocuğa yönelik çok sayıda edebî eser yayımlanmakta, bazı yazarlar zamanla tamamen bu alana kaymaktaydı. Bulgaristan'da doğmuş ve sosyalist dönemde eğitim görmüş bir aydın sıfatıyla Muharrem Tahsin, ülkede çocuk edebiyatına atfedilen bu önemden etkilenmemiş olması düşünülemez.

'Küçük Meral'in Büyük Düşleri' alt başlıklı "Eğil Kulağına Söyleyeyim" başlıklı kitapta, yazar tarafından da türünün belirtilmediği 21 kısa anlatı yer almaktadır. Her anlatıda karşımıza çıkan Meral ekseninde gelişen ve ağırlıkla aile, sokak, anaokulu ve okul hayatından alınan çeşitli hadiseler sevimli ve fevkalade hoşgörülü bir dedenin sade sunumuyla aktarılmakta, anlatıların yoğun otobiyografik unsurlarla bezeli olduğu görülmektedir. Şehirli bir çocuğun köy ortamıyla buluşmasının doğurduğu sempatik tuhafıklar, doğayla iç içe olmanın güzelliği, nesiller arasındaki bağın önemi, kitap ve okuma sevgisinin aşılması gibi konular öne çıkmaktadır. Bütün parçaların başlığının soru cümlesi şeklinde olması (söz gelimi, "Neden Sen De Sevinmiyorsun?", "Salyangozu Kim Çaldı?", "Kuzu Kulağı Yer Misin?",

“Balonlu Sakızı Sever Misin?” vs.), eserde yer alan metinlerde çocuk dünyasına girmeye istendiğini göstermektedir.

On iki hikâye içeren “Güllü Desti” başlıklı ve türü “çocuk öyküleri” diye belirtilen kitabını bir dostuna imzalarken, yazarın kendini “72 yaşındaki çocuk” notuyla tanımlaması, Muharrem Tahsin’in içindeki çocuğu hep yaşattığına tanıklık etmektedir. Bu notu tersten çözümlemek de pekâlâ mümkündür; çocuklar için yazmak yazarı hep çocuk kılmış, çocuk hislerinin tazeliğini korumuştur. Gazeteciliğin verdiği bir özellik olması gerek, her eserinde yazarın okurla yakın diyalog ve sıcak temas kurmayı sevdiği görülmektedir. Ön söz niteliğindeki kısa metinde genel hatlarıyla hayat hikâyesini özetlemiş; “gazete yazılarıyla birlikte büyük küçük öyküler de yazdım” (Tahsin, 2001, s. 5) itirafından gazeteciliğin hikâyeciliği üzerinde ne denli etkili olduğu dışa vurulmuş; büyüyen çocuk okurlarına, “Yaşama sevincimi sizlerle bölüşmek o kadar güzel ki!” diye seslenmiştir.

Adı geçen öteki iki kitaptaki hikâyelerde de çevreyi koruma bilinci (Balonlu Çiklet), arkadaşlığın ve paylaşmanın güzelliği, ailenin kutsallığı, çocukların sınır tanımayan hayalleri, anaokulunda veya okulda, markette, sokakta veya parkta, genelde yanlış anlaşılardan kaynaklanan ilginç sahneler canlanmaktadır. Ev hayvanlarına ve doğadaki her canlıya karşı sevginin; doğruluk ve dürüstlük gibi erdemlerin, ayrıca merhamet duygusunun aşılandığı, çocuğun sosyal çevreyi keşfederek anlamlandırmaya çalışmasının gösterildiği kısa hikâyelerde yazar didaktikliğe düşmekten özenle kaçınmaktadır. Her toplumda bireylerin ve kültürel farklılığın bir zenginlik olduğu, ayrıca geleneğin derin dağarından beslenmenin önemi vurgulanmaktadır.

Muharrem Tahsin’in edebiyatı güçlü bir eğitim aracı görmesine örnek olarak, on beş çocuk oyununun yer aldığı “Bizim Sahne” verilebilir. Kitabını yakın bir dostuna imzalarken düştüğü “Kendi çarkımda kendi hamurumdan kendi ellerimle yoğurduğum 23 testi yine kendi ellerimle kırarak parçalarından 15 vazo yaptım” şeklindeki notla aslında yazar bu oyunların nasıl ortaya çıktığını açıklamış olmaktadır. Buradaki oyunların daha önceki kitaplarında yer alan bazı çocuk hikâyelerinin bir anlamda “okul ekipleri için” (Tahsin, 2001, s. 3) sahneye uyarlanmış hâlleri olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın bu sahne metinlerini, şimdikiye göre Türkçenin daha yaygın şekilde okutulduğu, ana dile yönelik ilginin anne baba ve çocuk nezdinde daha büyük olduğu yıllarda, okullarda kullanılması amacıyla oluşturduğu ortaya çıkmaktadır.

Kitabın ön söz niteliği taşıyan kısmında yazar genellemeyle, “Bulgaristan Türklerinin hatırı sayılır bir tiyatro gerçeğine, hafife alınmayacak tiyatro birikimine sahip” (Tahsin, 2001, s. 5) olduklarını belirtmekte; kendi anlayışına göre oyunlaştırdığı metinlerin yönetmenlik yapacak duyarlı öğretmenlere ve yetenekli özenen öğrencilere yardımcı olmasını umut etmektedir. İki perdelik “Yaz Tatili”

dışında hepsi tek perdelik olan bu oyunların oyun kişileri ağırlıkla ilkökul öğren-cileri, anne babalar, kardeş, kuzen gibi yakın akrabalar, samimi arkadaşlar olduğu gibi, bazen oyun kişilerinin hayvan (“Kanatlı Bekçiler”, “Büyük Sevinç” vs.) ve bitki âlemini (“Saksı Çiçeği”, “Erguvanlar Açarken” vs.) temsil ettikleri görülmektedir. Oyun kişilerinin yaş ve fiziki özellikleri belirtilmekte, ayrıca sahne düzeni de ayrıntıyla verilmektedir. Beklenmedik ve sürpriz gelişmelere neredeyse rastlanmayan oyunlarda diyalogun tekdüze ve gereksiz ayrıntılarla yavaşlatılarak aktığı görülmektedir.

Çocuklara yönelik her dört eserin de çeşitli kuruluş veya şahısların maddi desteğiyle basılmış olması, yeni yüzyılın başında Bulgaristan’da Türkçe kitap çıkarmanın zorluğuna tanıklık etmektedir.

Özetle, ikinci dönemde yarattığı hikâyelerinde daha serbest kalem oynatma, içinden geldiği gibi yazma imkânı bulan yazar, ezelden beri Bulgaristan Türk’ünün toplumsal ve özel hayatında acı ve kaçınılmaz bir gerçeğe dönüşen göç ve göçmenlik olgusuna, ailelerin bölünmüşlüğü ve parçalanmışlığı gibi konulara öncelik vermiş, sayıca az olan bu eserleriyle adeta tarihe not düşmüştür. Siyasi, ekonomik veya kültürel kaynaklı olmasına bakılmaksızın göçler Bulgaristan Türk’ünü derinden etkilemiş, komşuları, meslektaşları, yakın akrabaları ve dostları birbirinden ayırmış, sıla özlemine gündelik bir duyguya dönüştürmüştür. Bulgaristan Türk’ünün ata vatanla ana vatan arasında sıkışıp kalma, her ikisinden de vaz geç(e)meme, her ikisini de içinde yaşatma, birindeyken diğerini özleme hâlleri, keza kitlesel göçün başlıca tetikleyicisi olan 1984-1985 ad değiştirme sürecinin açtığı derin travmalar zarif ve nahif üslupla ele alınmıştır.

Söz gelimi, ben anlatım tekniği benimsenen “Karagöz” başlıklı hikâyede büyük göçte Türkiye’ye giden, ama gerek oradaki şartlara uyum sağlayamadığından, gerekse de burnunda tüttüğü memleket özleminden geri dönen kahraman, köyde başıboş bıraktığı köpeğiyle hasbihal etmekte, dönüş gerekçeleriyle ilgili içini dökmektedir: “Evet, Karagöz’üm, ben sahiden geldim. Hayır, seni almaya değil, heptenliğine geldim. Senin anlayacağın, döndüm gerisin geriye. Niçin mi döndüm? Onu ne sen sor, ne ben söyleyeyim, Karagöz’üm. Arap saçı gibi bir şey bu, karmakarışık.” (Tahsin, 2000, s. 43). Gerçekten de adı belirtilmeyen kahraman bu sorunun cevabını bulamamakta, hatta dönmekle iyi mi, yoksa kötü mü ettiğinin değerlendirmesini yapamamaktadır: “Kafam allak bullak.” Kahraman bu özel psikolojik hâli dili döndüğünce dışa vurmaktadır:

“İnsan olan insan çok gönüllediği bir şeyi başaramayınca, yüreğinde derin bir kırıklık duyar, bir yarım kalmışlık acısı. Ben şimdi işte o durumdayım. Şukadarcıktan beri özlemimi çektiğimize birdenbire kavuşuverdik, en beklemediğimiz biçimde. Afallayıp kaldık, ne olduğunu anlayana kadar elimize geçen fırsatı yüzümüze gözümüze bulaştırdık. Ateşten gömleği bir giydik, bir çıkardık, okadar.

Sonu hayır ola!” (Tahsin, 2000, s. 43).

Ömrünün kalanını baba ocağında tamamlamak üzere dönen kahraman bu durumun ne kadar süreceğini kestiremez. Döndüğünden dolayı köyde kalan ve göç edemeyen komşuları tarafından hor görülür ve dışlanır; akrabaları, komşuları ve arkadaşları selamını bile almaz: “Hepsi yanımdan mos mor gelip geçiyor” (Tahsin, 2000, s. 43), hatta kimileri üstüne yürür, en sivri lafları söyler. Bu tavrın nedeni de, “geri dönmekle köyün şerefini ayaklar altına almışım, Türk-lüğe gölge düşürmüştüm, düşmanları sevindirmişim falan filan” şeklinde açıklanır. Komşuların ağır laflarına kızmayan ve kızamayan hikâye kahramanı, babasının mezarını ziyaret eder, yokluğunda talan edilen evini yeniden düzene sokmaya ve ayağa kaldırmaya koyulur. Bütün bu karamsar tablonun içinden “evin odalarının yine dolacağı, asmaların yeniden dallanacağı” şeklindeki umut ışını parıldar.

“Tükürük” başlıklı hikâyede ise köylü bir baba, başkentte şoförlük yapan ve uzun zamandır haber alamadığı oğlunu (“Zatı iki yıldır bir tek mektup aldık olup olacağı.”) ziyarete gider; şehir merkezine dolaşmaya çıkan köylü, gördüğü hengâme, telaş ve kalabalık karşısında şaşkınlığını gizleyemez: “Ortalık fiyıl fiyıldı, karıncalık gibi. İnsan, insan! Kimi o yöne gidiyor, kimi bu yöne. Hem hepsi de yangına koşarcasına gidiyor. Allah Allah, okadar mı tecil işleri var bu insanların burada!” (Tahsin, 2000, s. 57). Meydanda dolaşırken karşıda iki sokak arasında “saban demiri gibi uzayan,” “yaklaşan bir savaş gemisi kadar heybetli ve korkunç” bir bina görür. Üst katlardan sarkıtılan kocaman orak-çekiçli bayrağı, çatının en uç yerindeki devasa kızıl yıldızı (Tahsin, 2000, s. 57) görmesi üzerine içinden “Ahha, devin ini burada demeeek!” diye geçirir. Binanın taşının rengi de soğuktur, bakınca insanın içini üşütür. “Demek bizi kasıp kavuran fırtınalar buradan estiriliyor! Tüffü! O rengi belirsiz taş duvara sakızlı bir tükürük yapıştırdı.” (Tahsin, 2000, s. 58). Görüldüğü gibi, BKP Merkez Komitesi binası bütün kötülüklerin kaynağını temsil eder. Köylü amca tükürük yapıştırarak bir anlamda başına gelen bütün felaketlerin hıncını almıştır, ancak ya birileri bu yaptığını gördüyse? İç kemirici bu düşünce karşısında kahraman öyle bir korkuya kapılır ki, her an bir elin arkadan gelip yakasına yapışmasını bekler; huzuru iyiden iyiye kaçınca hemen köye dönmek ister; uykusunda sayıklar, ter su içinde kalır. Gerek boyutu, bayrağı ve orağı, gerekse çekici, kızıl yıldızı, taşı ve rengiyle ürpertici ve grotesk bir simgeye dönüşen parti binası nezdinde toplumu sarıp sarmalayan korku iklimi başarılı şekilde cisimleştirilmiştir.

“Umut Akşamları” başlıklı hikâyede, ad değişimini izleyen yıllarda, Bulgaristan Türk’ünün uluslararası kamuoyunun ve özellikle Türkiye’nin göstereceği tepkiyi takip etmek üzere dönemin tek kitle iletişim aracı olan radyo cihazına sarılması işlenmektedir: “Çakır İdriz mutfağın üst köşesine gene geçip yerleşti, sol kulağını VEF’e iyice dayayıp dikkat kesildi.” Yerin demir, göğün bakır olduğu o umutsuz akşamlarda, elektrik kesilmesinden veya çeşitli teknik yöntemlerle bas-

tırılan frekanslardan bin bir zorlukla alınan bir haber dinleyenlerin içini aydınlatır ve ısıtır; ulaşılan haberler paylaşılır: “Duydum ama, duyduklarımın hepsini anlamadım, çok hızlı konuştular, hem de okumuşçasına konuştular. Çok kalabalık mitingler yapılmış, büyük büyük adamlar katılmış, konuşmaları yüreğime mehem oldu.” (Tahsin, 2000, s. 87).

“Satılık Araba” başlıklı hikâyede, keskin değişimden sonra ülkede hayatın zorlaşması, geçim derdine düşülmesi trajikomik bir hadise bağlamında anlatılmaktadır: “Göç başlayınca çevremiz boşalır. Gençler giderken satabildiklerini sattı, götürebildiklerini götürdüler. Biz kalıverdik tamtakır evlerde. Mutlu mutlu sıramızı beklerken ayrılık yerleşti aramıza. Yaşam oldu ateş pahası, fiyatlar tırmadıkça tırmadı, ceplerimizin içi dışa çevrildi.” (Tahsin, 2000, s. 89).

Seçki özelliği taşıyan kitapta yer alan “Baba Ocağı” hikâyesinde, zaman içinde ileri geri yolculuk yapılarak bir ailenin hayatı anlatılır, şimdiyle geçmiş arasında sinematografik kesitler sıralanır. 25 yıl önce göç eden bir aile, gençlik yıllarının geçtiği yerleri ve kırları dolaşırken her şeyin değişim içinde olduğunu, yolların ve köprülerin kurulan barajın suları altında kaldığını görür. Aslında baraj sularının ve unutulmuşluğun kalın tabakası altına ailenin geçmişi ve zamanla kıymetlenen hatıraları gömülmüştür. Ancak rüyalar, kimsenin el uzatıp dokunamayacağı o rüyalar capcanlı kalmıştır. Hikâyenin finalinde kadın kahramanın söylediği sözler Rumeli insanının, her göçmenin yazgısını çarpıcı şekilde dile getirmektedir: “Geçti ömrümüz adaaam, geçti! Oradayken burasının, buradayken orasının rüyalarıyla geçti ömrümüz.” (Tahsin, 2000, s. 108).

3. Muharrem Tahsin’in Hikâye Yazarlığı

Bulgaristan Türk edebiyatının tarihsel gelişimine bakıldığında, düzyazıya göre şiirin çok daha yaygın ve baskın tür olduğu tespit edilmektedir. Bu nedenle hikâyeye gönül veren her yazar uzun yıllar dayanacağı bir temelin, sürdürebileceği bir geleneğin eksikliğini hissetmiştir. Hikâye dalında ilk cılız adımlar 1950’lerde atılmış, 60’lı yıllarda da ilk hikâye kitapları çıkmaya başlamıştır (Atasoy, 2015, s. 34). Dolayısıyla, Muharrem Tahsin hikâye sahasına böyle bir kültürel ortamda ayak basmıştır.⁵ Yazarın, hikâye yazarlığının tacı niteliğindeki “Gözlerin Eleverdiği” (Sofya: Filiz Yayınları, 2000) başlıklı kitabı, seçki özelliği taşımaktadır, zira bu eserde yer alan toplam 22 hikâyenin büyük kısmı daha önceki kitaplarında veya gazete ve dergi sayfalarında yayımlanmış olup sadece 7’si ilk defa okurla buluşmaktadır. Bunların arasında “Şapkam”, “Yaprak” gibi bazı kısa metinlerin daha çok lirik minyatür düzeyinde kaldığı, hikâyeye özgü özelliklere bürünmediği görülmektedir.

⁵ Muharrem Tahsin “doğrudan doğruya Bulgarca” sadece iki hikâye kaleme aldığını itiraf etmektedir (Tahsin, 2000, s. 158). Bu iki hikâyeden birisinin, düzenlenen bir yarışmaya katılmak üzere önce Bulgarca kaleme alınan ve daha sonra çevrilen “Pencere Açıkken” başlıklı hikâye olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında Muharrem Tahsin bütün hikâyelerini Türkçe yazmış olup hikâyeciliğiyle ilgili Bulgarca araştırmalar yapılmamıştır.

Kitabın sonunda hikâyelerle ilgili verilen bilgiler, Muharrem Tahsin'in hikâyeci özelliklerini ortaya çıkarmak, bir fikrin veya yaşanmışlığın nasıl hikâyeye dönüştüğünü, eserin nasıl oluştuğunu görmek açısından adeta laboratuvar niteliği taşımaktadır. Her hikâyeye hakkında verilen notlardan yazarın başlıkları sıkça değiştirdiği, bunun bazen iki-üç defa yapıldığı, sürekli daha iyisi arandığı anlaşılmaktadır. Bazen hikâyenin kaleme alındığı sıradaki "tezgâh başlığı" (Tahsin, 2000, s. 156) hikâyeye tamamlandığında değişmekte, anlatım biçimine daha yakın düşeceği gerekçesiyle zaman içinde yeni değişikliklere uğramaktadır. Yazarın kendi itirafıyla, "başlık konusunda ne kadar mızımız olduğu" (Tahsin, 2000, s. 157) görülmektedir.

Söz gelimi, bazı hikâyelerin başlıklarıyla ilgili yazar şu itiraflarda bulunmaktadır: "İlk başta sadece "Uç Yaprak" idi, sonradan onu sadece "Yaprak" bıraktım, ama ilki daha uygundu duyumu [hissi] hâlâ içimde" (Tahsin, 2000, s. 157). "Zaman içinde "Yağmurlu Bir Gecede", "Yağmur Yağar, Yer Yaş Olur", "Bir Tadımlık Yasağ Aşk" başlıklarını koydum, ama en uygununu buldum diyemiyorum." (Tahsin, 2000, s. 159). "Numara" daha sonra "Sarı Çiğdem" ve nihayet "Çiğdem" oldu." (Tahsin, 2000, s. 160). Bir başka hikâyenin başlığı da "Altın Balık", "Sular Altında", "Baba Ocağı" (Tahsin, 2000, s. 159) diye değişmektedir. Sıkça bir eserin başlığının değiştirilmesi yazarın kararsızlığına işaret ettiği gibi, metnin sürekli işlendiğine, üzerinde düzeltmeler yapıldığına, daha iyisi arandığına da tanıklık etmektedir.

Anılan notlardan hikâyeye malzemesinin nasıl toplandığına dair değerli ipuçlarına da ulaşılmaktadır. Söz gelimi, "Gözlerin Eleverdiği" başlıklı hikâyeye hakkında, "konunun işlenişinde Razgrad – Silistra (Silistre) otobüs yolculuğunda tanık olduğum benzeri bir olaydan esinlenmeler vardır" (Tahsin, 2000, s. 157) notu düşülürken "Tükürük" hikâyesi için "yöremdeki insanların yaşantılarıyla ilgili gözlemlerden çıkarılmıştır" (Tahsin, 2000, s. 158) diye belirtilmektedir. "Umut Akşamları" hikâyesinin yazılma nedeni, "gazetecilik sırasında belleğimde biriken izlenim ve gözlemlerimin ürünü" (Tahsin, 2000, s. 159), diye açıklanırken "Yaprak" için, "doğanın yaprak harikası karşısında uyanan çağrışımların payı da büyüktür" (Tahsin, 2000, s. 158) itirafında bulunmaktadır. "Dağ Çilekleri" başlıklı hikâyenin "temelinde bir grup gazeteciyle birlikte yapılan hudut gezisi sırasında edindiğim bilgi ve izlenimler" (Tahsin, 2000, s. 158) yatarken; "Karagöz" hikâyesinde "yöremde göç sırasında yaşanan olayların yansıması" (Tahsin, 2000, s. 158) sezilmektedir. "Yeşilli Günler" hikâyesinin yazılışı bağlamında "gazetecilik gözlemlerimin yanı sıra Tırgovişte (Eski Cuma) yöresinde dinlediğim bir olayın etkisi büyüktür" (Tahsin, 2000, s. 158) diye belirtilirken, "Pencere Açıkken" hikâyesi için, "çalıştığım yere yakın inşaatta yaşanan bir olaydan yararlandım" (Tahsin, 2000, s. 159) notu düşülmektedir. "Akkirez" hikâyesinde "ülkenin değişik bölgelerinden esintiler az olmamakla beraber, gözlemlerimin ana kaynağı memleketimdir" (Tahsin, 2000, s. 59); "Kır Çeşmesi" hikâyesinin "temelinde Varna civarında, özellikle Devne Kimya

Tesisleri'ndeki işçilerin çalışmalarıyla ilgili gözlemlerim bulunuyor" (Tahsin, 2000, s. 159) şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Sadece "Dövüş" hikâyesinin, "dokusuna yer yer iki çobanın anılarından öğeler sıkıştırılmışsa da, öykü bütünüyle hayal ürünü" (Tahsin, 2000, s. 157) olduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra kahramanların da nasıl ve nereden seçildiği ortaya çıkmaktadır. Söz gelimi, "Umut Akşamları" hikâyesi için "kahramanlar köydeşlerimin çizgi-lerini taşıyor" (Tahsin, 2000, s. 159); "Kaynak Başında" hikâyesi için de "prototipler yöremden, özellikle köyümden" (Tahsin, 2000, s. 160), diye belirtilmektedir. Sıkça hadiselerin geliştiği yer ve mekân da not edilmektedir: "Ceviz Altında" başlıklı hikâye için "Virşets'de inşaatçı olarak çalışan Türk gençlerinin yaşamlarına ilişkin gözlemler bulunuyor" (Tahsin, 2000, s. 160), notu dikkat çekmektedir. Bazen doğal hayatın doğrudan sayfalara taşındığı gözden kaçmamaktadır: "Kulağım Çınlıyor" hikâyesi için "kulak misafiri olduğum konuşmalardan cümleler öylecene bırakılmıştır" (Tahsin, 2000, s. 160), diye açıklanmaktadır.

Verilen örneklerden görüleceği üzere; hikâyelerin oluşması süreciyle ilgili 'gözlem,' 'esinti,' 'izlenim,' 'çağrışım' kelimeleri sıkça geçmekte, tamamen kur-gu, kurmaca ve hayal ürünü hikâyeye neredeyse rastlanmamaktadır; hikâyelerin kaynağı ağırlıklı yazarın yöresi, memleketi ve doğduğu köydür: "Olayın düğümü çevre köylerden birkaç Türk gencin Popovo Vizhod fabrikasında çalışmalarına ilişkin gözlemlerden oluşuyor" (Tahsin, 2000, s. 161). Hiç kuşku yok ki Muharrem Tahsin'in hikâyeci kimliğini şekillendiren öğelerin başında, ömrü boyunca gazetecilik yapması gelmekte, bundan dolayı bazı hikâyelerin daha çok röportaja yakın özellikler taşıdıkları görülmektedir. Resmî yayın organlarında çalışan gazeteci kimliğiyle sıkça ülkeyi, ağırlıklı da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Delior-man, Dobruca, Doğu Rodoplar gibi bölgeleri dolaşmış, ağır veya süratli, renkli veya tekdüze akan hayatın ve insanların arasına, üretim tesislerine, ovaya, tar-laya, fabrikaya, emekçi kolektiflerin içine girmiş, traktöre ve biçerdövere binmiş, karşılaştığı, gördüğü, duyduğu, dinlediği, gözlemlediği hadiselerden hikâyenin is-keletini oluşturmuş, çoğu zaman biriktirdiği bu malzemeyi pek fazla yağurmadan aktarmayı yeğlemiştir.

Görüldüğü üzere, Muharrem Tahsin'in hikâyeleri gündelik hayatın içinden alınmakta, canlandırılan sahnelerde ve sıradan ve kendi hâlinde insanlar olan hikâye kahramanlarında herhangi bir olağanüstülük, bir sıra dışılık sezilmemektedir. Adeta aşkla bağlı oldukları mesleğinde alın teriyle ekmeğini ve suyunu ka-zanan, küçük jestlerle mutlu olan, huzuru göklerde ve yedi dağın ötesinde değil, ama yakınında, ailesinde, dost muhabbetinde, kendi içinde arayan bu kahra-manların neredeyse hepsinin Türk asıllı olduğu görülmektedir. Bu insanların iç dünyasına girmeyi, derdine ve kahrına, neşesine ve sevincine ortak olmayı çok seven yazar, nazik şekilde dokunduğu kahramanını hafifçe sahneye çekerek ken-

di iç dünyasını, duygularını ve düşüncelerini dökmesine yardımcı olmaktadır. O kadar ki sıkça herhangi bir müdahalede bulunmadan doğal konuşmalarına imkân vermeyi yeğlemektedir. Bu anlayışın bir sonucu olarak Muharrem Tahsin'in istisnasız her eserinde epey yöresel kelime, ifade ve deyişlerin yer aldığı görülmekte, kişi (Sali, Mirem, Yonus, Çakır İdriz...) ve yer adları bile öylece, yerelde oldukları şekliyle bırakıldığı tespit edilmektedir. Yazarın, yöresel ağız kullanımını hususunda ki gereğinden fazla ısrarını, yakın arkadaşı Ahmet Emin Atasoy da bir eksik olarak değerlendirmiştir (Atasoy, 2015, s. 529).

Yine bu bağlamda, Muharrem Tahsin, çocuk okura hitap eden kitaplarının sonuna, eserlerde geçen yöresel ve yabancı (Bulgarca) kelimelerin açıklandığı küçük sözlükler eklemeye gereği duymuştur. Söz gelimi, "Gel Kulağına Söyleyeyim" başlıklı kitabın sonuna eklediği Bazı Sözcüklerin Anlamı (Tahsin, 1996, s. 62) kısmında bubuş, abba, katanak, gündöndü gibi yöresel kelimelerin, peçka / 'fırın,' meçka / 'ayı', yazovir / 'baraj gölü,' zakon / 'yasa, kanun,' flumaster / 'keçeli kalem' gibi Bulgaristan Türk'ünün diline yerleşen bazı Bulgarca kelimelerin, Baba Metsa / 'Ayı Nine' gibi Bulgar masal kahramanlarının, Koleda (Noel yerine Paskalya şeklinde yanlış çevrilmiştir) gibi Bulgarlara özgü yortu adlarının yanı sıra 'nefis, hortum, kaydırak, somurtmak' gibi öz Türkçe ve herkesin bildiği kelimeler de açıklanmaktadır. Bence tamamen gereksiz olan bu uygulama yok yere dil karmaşası yaratmakta ve dil pürüzü hususunda bunca hassas olan bir yazarın pratiğiyle bağdaşmamaktadır. Bu bağlamda Muharrem Tahsin'in, daha önceki yıllarda, ülkede konuşulan Türkçeye yönelik bazı resmî uygulamaların etkisi altında kalmış olduğu düşünülebilir (Bekir, 2016, s. 277-278). Aslında yazar, üzerinde durduğum hususu "Güllü Desti" başlıklı çocuk kitabında yer alan "Yaz Tatilinde" başlıklı hikâyenin konusu yapmıştır. Şöyle ki İstanbul'un Güneşli semtinden memleketine misafir gelen Barış ve köyde kalan kuzeni Behçet aralarında konuşurken, karşılıklı olarak bazı kelimeleri anlamazlar. Barış; yerel ağza özgü veya Bulgarcadan geçen kelimelerin anlamını çıkartmakta zorlanırken, Behçet de misafirin kullandığı ve anlam daralması, genişlemesi veya kayması gibi süreçlere uğrayan bazı kelimeleri ve ifadeleri anlayamamaktadır (Tahsin, 2001, s. 15-24). Adı geçen eserin sonunda yer alan Bazı Yerel ve Bulgarca Sözcüklerin Öykülerdeki Anlamı (Tahsin, 2001, s. 75) kısmında 20 kelimenin açıklaması yapılmış; on beş çocuk oyununu içeren kitabın da sonuna benzer bir sözlük iliştiirme gereği duyulmuştur (Tahsin, 2001, s. 192).

Yazar kahramanlarının karakterlerini genellikle giyim kuşam, dış görünüş, özellikle de birkaç fırça darbesiyle tasvir ettiği yüz, göz ve alın çizgileri, eller ve parmaklar üzerinden öne çıkarmayı tercih etmektedir. Söz gelimi, "İncecik bir yüz, kadın burnu gibi gene ince bir burun... Saçları epi seyrek. Alnında üç çizgi. Ortadaki epi derin. Alnı yeniden gerildi, çizgiler düzlenir gibi oldu." ("İmtihan") (Tahsinof, 1966, s. 28); "Yeşile çaldıran gözleri öne büzüldü, sonra büyüdü." ("En-

ser”) (Tahsinof, 1966, s. 55) vs.

Sonuç

Yüz elli yılı aşkın tarihsel akışı içinde Bulgaristan Türk edebiyatında şiirin baskın tür olduğu, 1960'lara doğru hikâye türünde de olgun ve yetkin eserler verildiği anlaşılmaktadır. Bulgaristan Türk edebiyatında hikâye dendiğinde ilk akla gelen isimlerden olan gazeteci kökenli Muharrem Tahsin'in hikâyeleri baş döndürücü ve çarpıcı hadiseler üzerine kurgulanmamakta, olay örgüsünde keskin değişimler yaşanmamaktadır. Yazarın hikâyeleri, olağan akışı içinde akan hayattan bir kesitin ele alınması ve işlenmesi gibi durmaktadır. Hikâyelerin bir başka özelliği de olabildiğince sade dil ve yalın anlatım tekniğinin benimsenmesinde yatmaktadır. Kısa cümlelerle kahramanların iç dünyaları, içinde yaşadıkları ve yaşattıkları, psikolojik gelgitleri, buhranları ve bunalımları yakalanmaya ve dışa vurulmaya çalışılmaktadır. Kahramanların iç dünyası genelde yüz ifadesiyle verilmekte, alın çizgisi en belirgin öge olarak kullanılmaktadır. Yazar şaşırtıcı benzetmeler veya betimlemelerden kaçınmakta, kahraman olarak seçtiği sıradan insanı olabildiğince doğal ve sade hâliyle canlandırarak okurun karşısına getirmeyi tercih etmekte, kendi derdini kendi anlatmasını istemektedir. Ahmet Emin Atasoy'un isabetli benzetmesiyle, kahramanlarını seçerken özel bir arayış içinde olmayan Muharrem Tahsin'i, "çoğu zaman kahramanlar sanki yazarını kendiliğinden gelip bulurlar." (Atasoy, 2015, s. 528).

Bulgaristan Türk edebiyatının seçkin temsilcisi Muharrem Tahsin'in hikâyelerinden yaşama sevinci, iyimserlik, olumluluk akmakta olup belirtilen özellikler kahramanların da belirgin kişilik özelliklerine işaret etmektedir. Kemliğin yoğun kuşatması altında bile iyiliğe ve güzelliğe, dürüstlüğe ve doğruluğa olan inancını ve umudunu kaybetmeyen bu çalışkan, üretken, hayata bağlı, gönlü zengin, nahif ve sevecen hikâye kahramanlarının, Rumeli Türk insanının bütün hasletlerini taşıdıkları görülmektedir.

Kaynakça

Acaroğlu, M. T. (1994). *Sunuş*. İçinde: Muharrem Tahsin. Çarıklı Filozof. Mehmet Gerenli Şakaları. Bursa: Balkanlar'da Türk Kültürü.

Atasoy, A. E. (2015). *Birikmiş Yansımalar Vitrini*. Sofya: Aziz Kliment Ohridski Üniversitesi.

Bayramof, S. (Haz.) (1966). *1965'in Bıraktığı Hikâyeler*. Sofya: Narodna Prosveta.

Bekir, H. (2016). *Ezikovata politika v Bălgariya po otnoshenie na turskiya ezik v perioda na komunisticheskata ideologiya*, içinde: Svetăt e slovo, slovoto e svyat, Blagoevgrad: Ul "Neofit Rilski".

Beyrullof, İ., Tahsinof, M., Saliyef, F., Tatof, S. (Haz.) (1966). *1966'nın Bıraktığı Hikâyeler*. Sofya: Narodna Prosveta.

Buttanrı, M. (2005). Bulgaristan Türk Edebiyatı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 30.

Cesur, K. (1995). Dil Pürüzleri. *Balkanlar'da Türk Kültürü*, 16, 28.

Dallı, H. (1994). Çarıklı Filozof. *Balkanlar'da Türk Kültürü*, 13,36.

Şerefli, A. Ş. (1994). *Muharrem Tahsin ve Çarıklı Filozof* içinde: Muharrem Tahsin-Çarıklı Filozof. Mehmet Gerenli Şakaları, Bursa: Balkanlar'da Türk Kültürü.

Tahsin, M. (1993). Bulgaristan'da ve Bulgaristan Türkleri Arasında Türk Kitabı, *Balkanlar'da Türk Kültürü*, 9, 5.

Tahsin, M. (1994). *Bu Baskı Üstüne* İçinde: Muharrem Tahsin, Çarıklı Filozof. Mehmet Gerenli Şakaları, Bursa: Balkanlarda Türk Kültürü.

Tahsin, M. (1994). *Çarıklı Filozof. Mehmet Gerenli Şakaları*. Bursa: Balkanlar'da Türk Kültürü.

Tahsin, M. (1996). *Gel Kulağına Söyleyeyim*. Sofya: Fosforus.

Tahsin, M. (1999). Gazeteci – Yazar. *Razgrad*, 1(3), İstanbul.

Tahsin, M. (1999). *Saksağanların Büyük Sevinci*. Sofya: Filiz.

Tahsin, M. (2000). *Gözlerin Eleverdiği*. Sofya: Filiz.

Tahsin, M. (2001). *Bizim Sahne*. Sofya: Filiz.

Tahsin, M. (2001). *Güllü Testi*. Sofya: Filiz.

Tahsinof, M. (1966). *Ayak Sesleri*. Sofya: Narodna Prosveta.

Tahsinof, M. (1969). *Çarıklı Filozof*. Sofya: Narodna Prosveta.

Tahsinof, M., Memişef, K., Aliosmanof, H. (Haz.) (1967). *1967'nin Bıraktığı Hikâyeler*. Sofya: Narodna Prosveta.

Tatarlı, İ. (1995). Bulgaristan Türk Edebiyatının Bazı Kurumsal ve Pratik Sorunları – III. *Balkanlar'da Türk Kültürü*, 16, 11.

Türker, M. (2016). Demokrasi Öncesi ve Sonrası Bulgaristan Türkleri Edebiyatı. *Rumeli*, 46-47, 16-18.

Yenisoy, H. (1995). Balkan Türk Edebiyatı. *Balkanlar'da Türk Kültürü*, 14, 10.

Yenisoy, H. S. (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8. Cilt: Bulgaristan Türk Edebiyatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yenisoy, H. S. (2002). *Bulgaristan Türk Edebiyatına Bir Bakış. Türkler. 20. Cilt.* 417-423.

Yenisoy, H. S. (2010). Bulgaristan'da Türkçe Basın Hayatı (1865-2009), 2. *Balkanlarda Türk Kültürü*, 82, 7.